

## Kärnkraft och kärnvapen - Två sidor av samma mynt

Almedalen 3 juli 2013

I den pågående miljödebatten så förs kärnkraften fram som det bästa alternativet för att rädda vår jord. Kärnkraftslobbyn driver offensiv för mer kärnkraft. Men man talar inte om **farorna** med kärnkraften, de verkliga **kostnaderna** för kärnkraften eller att kärnkraft och kärnvapen **går hand i hand**. Och därmed **kärnvapenspridning** till många fler länder.

Man säger att kärnkraften **inte** släpper ut koldioxid, alltså måste vi välja den. Men det är det säkraste sättet att hamna ur askan in i elden.

Så här är det:

För det första: Kärnkraften avger inte koldioxid *under själva driften*. Men däremot slukar hela **processen** - uranbrytning, anrikning, transporter, bränsletillverkning, byggnad och rivning av reaktorer, avfallshantering - **ofantliga** mängder fossila bränslen.

För det andra: Koldioxiden som sådan är inte det största hotet. Det är *uppvärmningen av biosfären* som den åstadkommer. Och här bidrar kärnkraften även under drift. Kärnkraftens verkningsgrad är bara 30-35 procent, till och med sämre än för kolkraftverk. Det mesta blir spillvärme.

Kärnkraftverken bidrar själva till uppvärmningen av vattnet i hav och floder genom att ta in kallt vatten för kylning av avfall och reaktorhårdar och sen släppa ut hett vatten i hav och floder.

För det tredje: Kärnkraften blir själv den mest långsiktiga faran i och med de klimatförändringar som vi vet kommer som det ännu olösta slutförvaret måste kunna tåla i en halv miljon år - drastisk höjning av havsnivån, extrem torka, översvämningar, jordskalv, tsunamin. Vad händer då med kärnkraftverken? Vad skall man göra med de reaktorer och avfallspapper som hamnar under vatten? Jag behöver bara säga Fukushima i Japan.

Hur säkerheten ska kunna upprätthållas i vår turbulenta framtid har **inte** tagits med i den positiva kören för kärnkraft.

Föreställningen att kärnkraften skulle kunna **hejda** växthuseffekten basera på partiell blindhet. Kärnkraften svarar för 15 % av jordens **energiförsörjning** sägs det, men det är fel! Det gäller **15 % av elförsörjningen**. **Av den totala energianvändningen står kärnkraften för bara 2-3 %.**

Även om reaktorerna skulle få drivas i 40 år, så skulle det, för att **bara upprätthålla dagens 439, behöva planeras, byggas och startas upp en och en halv reaktor varje månad till 2015, och därefter en reaktor var 18:e under dag nästa decennium.**

De resurser och den energiåtgång som skulle krävas bara för detta gör allt prat om kärnkraften som utväg i miljödebatten till i bästa fall **önsketänkande**. Framtida

generationer måste därtill ha resurser för rivning och dekontaminering av alla dessa reaktorer och deras avfall.

Kärnkraftens avfallsproblem sägs vara lösta, hävdar en del debattörer. Det sa man redan på 70-talet. Sanningen är den att något slutförvar har ännu inte genomförts någonstans i världen, eftersom man inte hittat något sätt att garantera den isolering från liv, luft och vatten, som krävs i minst en halv miljon år.

Vi har elöverskott, enorma möjligheter till hushållning och effektivisering, och både vindkraft och solceller kan nu framställas billigare än ny kärnkraft. Ska vägen för alternativa energikällor än en gång få blockeras av kärnkraften och dess lobbyister?

Jag har inte ens snuddat vid den kanske värsta aspekten: kopplingen kärnkraft/kärnvapen och spridningen av kärnvapen i en värld med oförutsägbara förändringar och konflikter. 1.500 nya kärnkraftverk kan ju inte bara byggas i s.k. demokratiska och säkra länder.

Det är viktigt att komma ihåg att kärnkraft och kärnvapen är två sidor av samma mynt. Icke-spridningsfördraget av kärnvapen förbjuder spridning av kärnvapen, men tillåter utbyggnaden av kärnkraft. Detta var en kompromiss, som band ris åt egen rygg. Denna dubbelhet speglar sig tydligt i frågan om Iran.

Iran har utsatts för stark diplomatisk press för att stoppa en del av sin kärnkraftsindustri. USA har allt tydligare skramlat med hot om militärt ingripande. Vad anklagas Iran för? Iran har inte fullföljt sina förpliktelser i icke-spridningsfördraget genom att en del rapporter inte varit kompletta eller försenade. Denna kritik är formellt korrekt men överdriven. 31 av de 185 medlemsländerna har varit försenade i flera år med sina rapporter.

Den andra kritiken är att de skaffar sig kapacitet för att **upparbeta** uranet och en kärnreaktor, som drivs med naturligt uran och producerar **tungt vatten** för en sådan reaktor, enligt kritiken för att kunna producera kärnvapen. Två andra icke-kärnvapenländer; Tyskland och Holland, har haft denna upparbetningskapacitet i flera år och inte utsatts för kritik och en ny sådan installation byggs nu i Brasilien.

Hela kärnkraftsindustrin i Canada baseras på naturligt uran och tungvattenreaktorer. Omkring 50 ton av överskottsplutonium lagras i Japan. Men dessa fakta har inte lett till några reaktioner från kärnvapenmakterna.

Irans kärnkraft är uppenbart substitut för andra politiska ambitioner. Om USA så tydligt markerat att man vill förhindra Iran från att skaffa sig kärnvapen, hur skall man då reagera när 1500 nya kärnkraftverk skall produceras runt om i världen med åtföljande risk för att kärnvapen utvecklas?

**Inter armas silent leges.**

När våldet talar, tiger lagarna. Och ju brutalare våldet är, desto tystare blir lagarna som när övergreppen på Hiroshima och Nagasaki begicks. När oskyldiga civila människor i flera

generationer blev offer för militära teknologiska framgångar. Först många år senare började sanningen nå oss i västvärlden och ett globalt arbete mot kärnvapen växte fram.

Vetenskapsmän, forskare, författare, läkare använde sina erfarenheter i kampen mot atomvapen. Journalister avslöjade i vilka städer militärer och politiker tänkte placera ut sk. medeldistanskärnvapen i Europa och i öst, som på 5 minuter kunde nå fienden. Städer som skulle bli omedelbara mål för fiendesidan. Journalisterna avslöjade neutronbomben; ett atomvapen som sparade byggnader och material och effektivt dödade levande varelser. Folkopinionen växte och 100.000-tals människor i Europa stoppade såväl neutronbomben som utplaceringen av medeldistanskärnvapen.

Nu är det tyst i folkopinionen och bland politikerna om kärnvapen. Då lyckades vi alltså att avskaffa kärnvapen? Eller?! Nej, tyvärr! Kärnvapen är en oavslutad historia. Land skall med lag byggas. Det gäller också för kärnvapen. Kärnvapen kan bara minskas och helt försvinna genom internationella avtal och kontroll. Varje vapen som tillverkas kommer förr eller senare att användas.

Såväl USA som Ryssland har i icke-spridningsfördraget utlovat att avskaffa **alla** kärnvapen, inte att lägga gamla kärnvapen i lager för att utveckla nya.

Risken är uppenbar att en strategi att *använda* kärnvapen normaliseras. Nato har en kärnvapenstrategi som går ut på att fred och stabilitet i Europa ska garanteras genom en mix av konventionella vapen och kärnvapen. I Lissabonfördraget finns en solidaritetsklausul som säger att om ett medlemsland blir attackerat, så ska alla andra medlemsländer ingripa med alla till buds stående medel. Det står ingenting om att kärnvapen är undantagna.

NPT - icke-spridningsfördraget - är det viktigaste internationella avtal vi har mot kärnvapen. I det fördraget förbinder sig icke-kärnvapenländer att inte skaffa kärnvapen mot att kärnvapenmakterna förbinder sig att steg för steg avskaffa sina kärnvapen. Detta fördrag granskas vart femte år i särskilda konferenser. Kärnvapenmakternas löften är som alla vet inte uppfyllda, men med enfaset kräver de att inga andra länder skaffar sig kärnvapen.

Den internationella domstolen i Haag klargjorde 1995 att hot om eller användning av kärnvapen inte står i överensstämmelse med internationell lag; dvs. det är förbjudet att hota med eller använda kärnvapen.

Hur lyckades vi få igenom ett sådant viktigt internationellt beslut? Det är ett utmärkt exempel på hur folkrörelser med stor kunskap kan påverka politiska beslut.

Olof Palme var den första som vid FN:s 40-årsjubileum tog upp tanken att olagligt förklara kärnvapen. I början av 90-talet arbetade Internationella Jurister mot Kärnvapen fram förslag till hur ett förbund skulle formuleras. Vid två tillfällen i FN:s generalförsamling fördes frågan fram av alliansfria länder; dock inte av Sverige.

Den första gången såg jag själv hur USA:s representanter gick in i de alliansfrias möten och bokstavligen talat hotade förslagsländerna med att dra tillbaka ekonomiskt stöd. Nästa år hade länderna organiserat sig och lyckades driva genom ett beslut i generalförsamlingen att frågan skulle föras till internationella domstolen i Haag.

Nu var det politikernas sak att agera genom att driva på sina regeringar. Domstolen i Haag vände sig till sina medlemsländer med förfrågan innan den själv skulle fälla utslaget och den svenska regeringen - Bildts regering - ville inte svara. Själv hade jag lagt en flerpartimotion i riksdagen, agerat i utrikesutskottet med hjälp av Jurister Mot Kärnvapens promemoria och fått hela riksdagen utom moderaterna att säga att användning av kärnvapen var ett brott mot internationell lag.

När endast två dagar återstod till svaret skulle vara inne, vände jag mig till Ingvar Carlsson, som gav mig i uppdrag att skriva ett brev till Carl Bildt som för kännedom skulle tillställas de andra partiledarna. I brevet påmindes Bildt om riksdagens ställningstagande och förutsattes svara i enlighet därmed. Så skedde också bara några timmar innan tidsfristen löpte ut. "Sveriges riksdag anser osv".

Vi var uppenbart tillräckligt många i olika länder, som agerade och domstolen fällde utslaget att hot om eller användning av kärnvapen står inte i överensstämmelse med internationell lag.

## CANBERRA-KOMMISSIONEN

Många förslag har förts fram för att minska men egentligen bara ett om att avskaffa alla kärnvapen av Canberrakommissionen, bestående av 16 män och en kvinna; jag själv. Bland oss fanns förre försvarsministern i USA Robert Mc Namara, som helt ändrat uppfattning, förre statsministern i Frankrike Michel Rochard och professor Joseph Rotblat, grundare av Pugwash och tidigare fyrstjärnige generalen Lee Butler, tidigare ansvarig för den amerikanska marinens kärnvapenarsenaler.

Lee Butler är värd sin egen mässä. Genom sitt ansvar för den amerikanske marinens kärnvapenarsenaler och den som hade tummen på avtryckaren, hade han bokstavligen talat insett hur fullständigt omöjliga kärnvapen var. Han berättade hur vi flera gånger varit mycket nära ett fullständigt kärnvapenkrig på grund av misstag. När fiendes kärnvapen på väg i sista stund upptäcktes vara en måsflock eller när uttröttade soldater gjorde missbedömningar av förödande art. Han var fullständigt övertygad om att **alla** kärnvapen måste bort och talade starkt, ja nästan **snubblande** om varför.

Joseph Rotblat, fysiker och själv jude, flydde Polen och ställde upp på att utveckla atombomben för att förhindra Hitler att få världsherravälde. När det var klart att Hitler inte klarat att framställa atomvapen, blev Rotblat den förste kärnvapenmotståndaren och krävde att Manhattan-projektet skulle stoppas. Nu behövdes inga atomvapen.

Det ville varken militärer eller politiker och Rotblat som enda vetenskapsman lämnade projektet, förnekades amerikanskt medborgarskap och flyttade till England där han omskolade sig till läkare. Därifrån förde han hela sitt liv kampen med fakta och argument

mot kärnvapen. En underbar förebild. Men så fick han också Nobels fredspris 1995, på förslag av mig och den Internationella Fredsbyrån i Genève. Det skall bli intressant att imorgon se om det är en verklig fredspristagare som i år får priset.

Canberra-kommissionen fick nio månader på sig att presenter sin "baby" och vi presenterade ett fullständigt realistiskt program för totalt avskaffande av alla kärnvapen. De första omedelbara stegen var:

1. Ta bort kärnvapen från omedelbar stridsberedskap (off alert).
2. Skilja kärnvapen från kärnvapenbärarna.
3. Sluta utplacering av taktiska kärnvapen.
4. Sluta med kärnvapenprov.
5. Starta förhandlingar för att minska USA:s och Rysslands kärnvapen.
6. Överenskommelse mellan kärnvapenmakterna att aldrig använda kärnvapen först och att aldrig använda kärnvapen mot icke-kärnvapenmakter.

Därefter skulle en serie av åtgärder vidtas; bl.a. stopp för produktion av klyvbart material och framför allt utarbetandet av ett **avtal om en kärnvapenfri värld**.

Ingen regering, inte ens den svenska, som hade två representanter i kommissionen, har seriöst drivit kraven vidare.

Det gjorde emellertid Irland till 2000 års granskningskonferens om NPT och lyckades föra in Canberra-kommissionens förslag i 13 punkter i ett handlingsprogram, som alla länder ställde upp på, även kärnvapenmakterna.

Vi måste kräva att regering och opposition överger sin passivitet och utarbetar program för kärnvapennedrustning, att den svenska regeringen återupptar Sveriges aktiva roll mot kärnvapen och driver fram ett avtal som förbjuder alla kärnvapen!

Kräv att kärnkraften stoppas.

Kräv att alla kärnvapen avskaffas.

När våldet talar, tystnar lagarna. - Det är vår uppgift att inte tala still.

Tomas Tranströmer fick äntligen nobelpriset i litteratur. Några strofer ur "En vinternatt":

Natten är stilla över vårt golv  
(Där alla förklingade steg  
Vilar som sjunkna löv i damm)  
men därute är natten vild!

Över världen går en mer allvarlig storm.  
Den sätter sin mun till vår själ  
och blåser för att få ton.  
Vi räds att stormen blåser oss tomma.